

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1938

1. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΙΕΡΑΣ ΟΔΟΥ

Καὶ κατὰ τὸ 1938 ἐσυνεχίσθη ἡ ἀνασκαφὴ ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ πέραν τούτου πρὸς δυσμὰς μέχρι ἀποστάσεως 1900 περίπου μέτρων πρὸς ἀποκάλυψιν καὶ μελέτην τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ παρελθόντος ἡρευνήθη τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἱεροῦ τμήμα τῆς ὁδοῦ (ΠΑΕ 1937 σελ. 36). Τὸ ὑπόλοιπον τμήμα ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης μέχρι τῆς θαλάσσης, ὅπου ἡ ὁδὸς κάμπτεται καὶ ἡ συνέχειά της παρὰ τὴν λίμνην Κουμουνδούρου ἀσφαλῶς ἀνευρέθη (ΠΑΕ 1936 καὶ 1937), ἐσχεδιάσθη ἐπὶ τοῦ πίνακος I τῶν Πρακτικῶν τοῦ 1937 ἐπὶ τῇ βάσει ὀλίγων λειψάνων, τὰ ὅποια ἐφαίνοντο καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἤρχισεν ἡ νέα ἀνασκαφὴ.

Ἐπὶ τοῦ παρατιθεμένου σχεδίου (εἰκ. 2) φαίνεται ὅλον τὸ ἀποκαλυφθὲν τὸ 1938 τμήμα τῆς ὁδοῦ καὶ ἡ ἀκριβὴς της θέσις, ὀριζομένη συμφώνως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ. Διὰ διακεκομμένης γραμμῆς σημειοῦται ἡ ὁδὸς ὅπου αὕτη ἔχει ἐξαφανισθῆ. Ἐπίσης ἀπαραίτητον ἐκρίθη ἐπὶ τοῦ νέου σχεδίου νὰ σημειωθῇ ἡ κοίτη τοῦ ρεύματος διότι, ὡς ἐδείχθη, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του, κατὰ τὴν νοτιᾶν πλευρὰν τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς Δαφνίου, ἡ ἀρχαία ὁδὸς παρακολουθεῖ τὴν γραμμὴν τούτου βαίνουσα δεξιὰ καὶ παραλλήλως τῆς κοίτης του μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ πλησίον τῆς σημερινῆς ὁδοῦ ἡ ἀρχαία ὁδὸς εὐρέθη εἰς βάθος 0,80 μ. (εἰκ. 1), κατόπιν ὅμως ἡ ὁδὸς χάνεται κάτωθεν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ καὶ μόνον εἰς ἀπόστασιν 200 περίπου μέτρων ἐφάνη μικρὸν τμήμα ταύτης ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ρεύματος (β ἐπὶ τοῦ σχεδίου). Ἡ συνέχεια τῆς ὁδοῦ μέχρι τοῦ λοφίσκου, ὅπου τὸ κτῆμα Μπαζιώτη δὲν ἀνευρέθη, διότι, ὡς φαίνεται, τὸ ρεῦμα, τοῦ ὁποίου ἡ κοίτη συνεχῶς μετατοπίζεται πρὸς βορρᾶν, παρέσυρε τὴν ὁδὸν καθ' ὅλον τὸ διάστημα.

Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως τούτου (ἐντὸς τοῦ κτήματος Μπαζιώτη) μέχρι τῆς θαλάσσης ἡ ὁδὸς παντοῦ ἀνευρέθη, διατηρουμένη μάλιστα εἰς θαναμασίαν

κατάστασιν εἰς βάθος 0,20-0,80 μ. ὑπὸ τὴν καλλιεργουμένην ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους.

Μικρὸν μάλιστα τμήμα ταύτης δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς τὸ καλλίτερον διατηρηθὲν μέρος τῆς ὁδοῦ (σχεδ. εἰκ. 2, δ καὶ εἰκ. 3 καὶ 4) ὑπερτεροῦν ἄκόμη καὶ τὸ ἐπίσης καλῶς διατηρούμενον τμήμα τῆς ὁδοῦ πρὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης (ΠΑΕ 1937 σελ. 34 εἰκ. 13).

Εἰκ. 1. Ἡ ἀρχαία ὁδὸς ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης. Διὰ τοῦ γράμματος (α) σημειοῦνται τὰ κράσπεδα τῆς ἀνευρεθείσης συνεχείας τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ.

Ἡ ὁδὸς κατεσκευάσθη ἐπὶ σκληρᾶς στρώσεως χώματος καὶ μικρῶν λίθων σχηματισθείσης διὰ προσχώσεως ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁδός, τῆς ὁποίας ἡ κατεύθυνσις εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνατολικοδυτικὴ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ κατεσκευάσθη ἐπὶ ἐδάφους ἔχοντος καταφέρειαν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, κάθετον δηλ. πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὁδοῦ πρὸς σχηματισμὸν ἐπιπέδου ἐπιφανείας ἀνεσκάφη ἢ γῆ κατὰ τὸ βόρειον ἥμισυ τῆς ὁδοῦ εἰς βάθος 0,70. μ.

Ὅλον τὸ ἔδαφος τῆς ὁδοῦ ἐστρώθη διὰ λίθων μετρίου μεγέθους εἰς ὕψος 0,18 μ. ἐνῶ προηγουμένως κατὰ τὸν ἄξονα τῆς ὁδοῦ ἐτέθησαν κατὰ σειρὰν μεγάλοι πλακοειδεῖς λίθοι διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ στρώματος τῆς ὁδοῦ.

Εἰκ. 3. Τὸ καλλίτερον διατηρηθὲν τμήμα τῆς ἀρχαίας Ἰερᾶς ὁδοῦ, τὸ ἀνευρεθὲν πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης (ὄψις ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς).

Εἰκ. 4. Τὸ αὐτὸ τμήμα τῆς ὁδοῦ (ὄψις ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς).

Εἰκ. 5. Τμήμα τοῦ ἀνευρεθέντος τοίχου, ἐντὸς τοῦ κτήματος Μπαζιώτη (σχεδ. εἰκ. 2, γ).

Εἰκ. 6. Ὁ ἀνευρεθεὶς περίβολος τῶν τάφων (;). Κάτω δεξιὰ ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἡ θέσις, ὅπου ἀνευρέθη ἡ πυρά.

Αἱ ἔξωτερικαὶ διαστάσεις τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, ὡς δύνανται νὰ συμπληρωθῆ, εἶναι $9,50 \times 4$ μ. καὶ πιστεύομεν ὅτι περιέλειε τάφους, τῶν ὁποίων πολλὰ πώρινα τεμάχια τῶν σαρκοφάγων ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν. Κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν τούτου ἀνευρέθη εἰς βάθος 0,15 μ. ἀπὸ τῆς ὁδοῦ μεγάλη πυρὰ, περιέχουσα πολλὰ ἀγγεῖα τοῦ τέλους τοῦ 4^{ου} αἰῶνος καὶ προερχομένη πιθανῶς ἐκ προσφορῶν εἰς τοὺς νεκρούς.

Τὰ ἀγγεῖα, σφζόμενα τὰ περισσότερα εἰς τεμάχια, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πυξίδια καὶ μόνωτοι ἄποδες φιαλίσκας μὲ μέλαν γάνωμα· μετὰ τούτων ὑπῆρχον καὶ δύο τεμάχια ὁμοίων ἀγγείων μὲ ὑπόλοιπα ἐρυθρῶν μορφῶν δυνάμενα νὰ χρονολογηθῶσιν εἰς τὸ τέλος τοῦ 4^{ου} αἰῶνος. Ἀξιοσημείωτον εἶναι καὶ πολὺ μέγα τρυβλίον ἐκ πηλοῦ, ἔχοντος λαμπρὰν κιτρίνην ἐπιφάνειαν, κεκοσμημένην μὲ καστανοχρώμους ῥόδακας.

Ἡ πυρὰ αὕτη προχωρεῖ ὀλίγον καὶ κάτωθεν τῶν λίθων τῆς στρώσεως τῆς ὁδοῦ ἢ χρονολογία ἐπομένως ταύτης μᾶς δίδει ἐν νέον χρονολογικὸν ὄριον ἀργότερον τοῦ ὁποίου ἀσφαλῶς θὰ κατεσκευάσθη ἡ ὁδός.

Καὶ πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ὁδοῦ ὅμως ἐβεβαιώθη διὰ τῆς ἀνευρέσεως μιᾶς πολὺ σκληρᾶς στρώσεως κάτωθεν τῆς ὁδοῦ, ὅτι καὶ ἡ παλαιότερα ὁδὸς θὰ διήρχετο κατὰ τοῦτο τὸ μέρος.

Τὰ ἀποτελέσματα καὶ τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς μας, τὰ ὁποῖα ἐπετίχομεν μὲ ἐλαχίστην δαπάνην, ἐνισχύουν τὴν ἐλπίδα μας, ὅτι θὰ κατορθώσωμεν νὰ εὔρωμεν καὶ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν συνέχειαν τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ καὶ πέραν τῶν Ρειτῶν πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος φρονοῦμεν, ὅτι θὰ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συμπληρωθῆ ἐν πρώτοις ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, ἢ ὁποῖα εἶναι ἀκόμη ἡμιτελής, καὶ νὰ ζητηθῆ ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ τέρατος αὐτῆς, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς Ἐλευσίνος πρὸς τὰς Ἀθήνας. Τὸ τέραμα τοῦτο παρὰ τὸ ἱερὸν καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τούτου ἀπόστασιν γνωρίζομεν ἤδη.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, Ι. ΤΡΑΥΛΟΣ